

ULOGA RODITELJSKOG PONAŠANJA I SAMOPOŠTOVANJA OCA I MAJKE U SAMOPOŠTOVANJU I SAMOKONTROLI DJEČAKA I DJEVOJČICA

SAŽETAK

Cilj istraživanja bio je istražiti povezanost roditeljskih ponašanja i samopoštovanja roditelja sa samopoštovanjem i samokontrolom djece. U istraživanju su sudjelovali učenici sedmih i osmih razreda šest osnovnih škola na području grada Zagreba te grada Splita i njihovi roditelji. Djeca su ispunjavala Coopersmithov upitnik samopoštovanja, Kratku skalu samokontrole te Skalu percepcije roditeljskog ponašanja, a roditelji Rosenbergovu skalu samopoštovanja. Postupkom regresijske analize utvrđeno je kako je roditeljska kontrola najbolji prediktor za djetetovo samopoštovanje. Samopoštovanje dječaka bolje predviđaju setovi roditeljskih prediktora te je ono nešto više povezano s očevom kontrolom, a samopoštovanje djevojčica s majčinom kontrolom. Samokontrolu djevojčica najbolje predviđaju majčino prihvaćanje i kontrola, te su setovi roditeljskih varijabli, konkretno majčinih, značajni samo u predikciji samokontrole djevojčica. Potvrđena je pretpostavka o

¹ Pia Martinić, psihologinja, e-mail: piavukovic@hotmail.com

² Prof. dr. sc. Andreja Brajša Žganec, psihologinja,
e-mail: andreja.brajsa.zganec@pilar.hr

Prethodno priopćenje
Primljeno: lipanj, 2018.
Prihvaćeno: travanj, 2020.
UDK: 159.923-053.6-055.52
DOI 10.3935/ljsr.v27i3.186

Pia Martinić¹
Dječji vrtić Mrvica Supetar

Andreja Brajša
Žganec²
orcid.org/0000-0003-0846-6297

Institut društvenih znanosti
Ivo Pilar

Ključne riječi:

samopoštovanje,
samokontrola, roditeljsko
ponašanje, spol.

većoj važnosti majčine uloge u razvoju samopoštovanja i samokontrole djece, dok su pretpostavke o spolnoj diferencijaciji u odgoju potvrđene tek u slučaju samokontrole, ali ne i djetetovog samopoštovanja, što nam govori o postojanju promjena u smjeru tranzicije k suvremenijim postupcima u odgoju. Rezultati, kao i dosadašnja istraživanja i teorijske pretpostavke, ističu važnost uloge roditelja kao modela za razvoj djetetovog samopoštovanja i samokontrole, a posebno se može govoriti o različitim pristupima u odgoju dječaka i djevojčica.

UVOD

Samopoštovanje u djetinjstvu

Tijekom razvoja djeteta pojam o sebi postaje sve složeniji te se dijeli na više faceta. Javlja se svijest o vlastitoj vrijednosti, dijete vrednuje vlastite sposobnosti, a ta se pojava naziva samopoštovanjem (Coopersmith, 1967.; Jelić, 2012.; Harter, 1983.; Syngollitou i Daskalou, 2004.; Uszynska Jarmoc, 2007.). Coopersmith samopoštovanje definira kao samoevaluaciju kojom pojedinac odražava stav prihvaćanja ili neprihvatanja sebe. Ono predstavlja stupanj u kojem pojedinac procjenjuje svoje sposobnosti, važnost, uspješnost i vrijednost (Coopersmith, 1967.; Lacković-Grgin, 2002.). Većina znanstvenika potvrđuje postojanje više faceta samopoštovanja i globalni faktor (Coopersmith, 1967.; Harter, 1983.; Tafarodi i Milne, 2002.; Tafarodi, Wild i Ho, 2010.; Jelić, 2012.). Samopoštovanje ovisi o osobinama pojedinca, ali i o djelovanjima iz okoline, ponašanju roditelja, vršnjaka, partnera, kulturi i životnim događajima. Kako je samopoštovanje vrednovanje samog sebe, ono je prvenstveno produkt sposobnosti i nesposobnosti pojedinca, gdje veći utjecaj na samopoštovanje imaju one karakteristike koje su pojedincu važnije, emocije koje gaji prema sebi, te sklonosti u razmišljanju i ponašanju. Zadovoljstvo tjelesnim izgledom, školska i socijalna kompetentnost, privlačan izgled, prisno prijateljstvo, tjelesne sposobnosti tako su neke od karakteristika velikim dijelom odgovornih za razvoj samopoštovanja. Ipak, važnost određenih karakteristika mijenja se s dobi pa je tako, na primjer, socijalna prihvaćenost važnija u ranoj adolescenciji, dok je u srednjem djetinjstvu važnije blisko prijateljstvo (Syngollitou i Daskalou, 2004.). U adolescenciji dolazi i do spolnih razlika u samopoštovanju gdje se pokazalo da djevojčice u prosjeku imaju značajno niže samopoštovanje od dječaka (Berenson, Crawford i Kohen, 2005.). Pronađena je povezanost samopoštovanja sa svim osobinama ličnosti, među kojima je povezanost najveća s emocionalnom stabilnosti, a najmanja s ugodnosti (Mlačić, Milas i Kratochvil, 2007.). Utjecaj roditelja važan je za razinu samopoštovanja djeteta. Brojna istraživanja navode kako je pružanje topline i prihvaćanje djeteta, naročito od strane

oca, ključno za razvoj samopoštovanja, a kako odbacivanje može nanijeti veliku štetu psihičkom razvoju djeteta (Burić, Macuka, Sorić i Vulić Prtorić, 2008.; Klarin, 2002.). Korištenje negativne psihološke kontrole smanjuje djetetovo samopoštovanje, potiče razvoj depresivnosti i lošeg perfekcionizma (Soenes, Vaanstenkiste, Luyten, Duriez i Goossens, 2005.).

Više samopoštovanje veže se uz veće zadovoljstvo životom, uz bolje nošenje s neuspjehom, višu razinu samoefikasnosti, usmjerenosti k cilju, s boljim uspjehom u školi te, prema istraživanjima, ono čak smanjuje i anksioznost (Diener i Diener, 1995.; Ang, Neubronner i Leong, 2006.; Lacković-Grgin i Sorić, 1997.; Jelić, 2012.). Ako osoba sebe procjenjuje kao kompetentnu i vrijednu, onda se lakše nosi s izazovima iz okoline, pozitivnije percipira život. Osoba s višim samopoštovanjem lakše se nosi sa školskim zadacima jer ih ne gleda kao veliku prijetnju, smatra se dovoljno kompetentnom te se manje boji neuspjeha, što može uputiti i na samoispunjavanje proročanstvo. Ako dijete sebe smatra dovoljno kompetentnim, ono posljedično i daje bolje rezultate. Što se tiče negativnih pojava povezanih sa samopoštovanjem, brojna istraživanja navode da su osobe s niskim samopoštovanjem sklone psihičkim bolestima, depresiji, sklone delikventnom i neprimjerenom ponašanju, većem nezadovoljstvu u vezama, većem strahu od evaluacije i neuspjeha, samoopterećenju, osjećaju osamljenosti i perfekcionizmu (Lacković Grgin, 1994.; Baumeister, Vohs i Ciarocco, 2005.; Burušić i Brajša-Žganec, 2005.; Jelić, 2012.). Novija istraživanja usmjerena su i na negativne efekte visokog samopoštovanja. Takve osobe sklone su raznim pristranostima, predrasudama, diskriminaciji, narcizmu, samoopterećivanju, obrambenim mehanizmima i agresiji (Baumeister, Smart i Boden, 1996.; Kernis i Goldman, 2003; Jelić, 2012.; Macuka, 2016.). Kako pozitivno mišljenje o sebi pruža emotivno ugodan osjećaj, pojedinac je sklon ponašanjima koja omogućuju da zadrži i obrani tu sliku o sebi (Uszynska Jarmoc, 2007.). Stoga, kako bi se osoba zadržala u pozitivnom svjetlu, koristi razne obrambene mehanizme, razvija predrasude prema drugima, a u krajnjem slučaju koristi i agresiju.

Samokontrola u djetinjstvu

Samokontrola se definira kao voljno ponašanje u svrhu postizanja osobnih ciljeva i zadovoljenja vlastitih standarda kao što su ideali, moral, vrijednosti, dugoročni ciljevi i društvena očekivanja (Baumeister, Vohs i Tice, 2007.; Duckworth i Kern, 2011.). Baumeister i sur. (2007.) određuju četiri domene samokontrole. **Mentalna kontrola** odnosi se na kontrolu misli i ideja, **emocionalna** na kontrolu pozitivnih i negativnih emocija, **ponašajna** na upravljanje promjenama u ponašanju, te **poštovanje moralnih pravila** na prilagodbu misli i ponašanja u skladu s kulturalnim pravilima i vrijedno-

stima. Kao i samopoštovanje, samokontrola se razvija međudjelovanjem genetike i okoline. Iako postoje brojni modeli razvoja samokontrole, poput Vigotskyevog (Diaz i Berk, 1992.; Vasta, Haith i Miller, 1998.), Lurijevog (Vasta i sur., 1998.) i Kiberne- tičkog modela (Carver i Sheier, 2001.), svi se slažu u jednome – njen razvoj počinje izvana i postepeno se internalizira (Vasta i sur., 1998.). U dobi od jedne godine, dijete razvija mnoga voljna ponašanja. S dvije godine orijentirano je na zahtjeve iz okoline te pokazuje prve znakove poslušnosti slijedeći naredbe drugih (prema Chen i Rubin, 1994.). S tri godine javljaju se prvi znakovi samokontrole, dijete počinje odbijati da sve drugi rade umjesto njega i izražava želju da nešto učini samo (Geppert i Kuster, 1983.; Vasta i sur., 1998.). Postepeno djeca kontrolu izvana, primjerice od svojih roditelja, preuzimaju na sebe i usvajaju neke od njihovih regulirajućih naredbi. Zadnji stupanj formiranja samokontrole javlja se nakon treće godine na način da dijete usmjerava svoje ponašanje mislima, a ne govorom, što označava i konačnu internalizaciju samo- regulacije (Vasta i sur., 1998.). Istraživanja pokazuju kako je i samokontrola povezana s brojnim drugim aspektima ljudskog razvoja. Bogg i Roberts (2004.) povezuju ju s rizičnim seksualnim ponašanjem, sa sklonošću vožnji pod utjecajem alkohola, s pu- šanjem, prejedanjem, stoga ni ne čudi kako su nisku samokontrolu Kern i Friedman (2008.) povezali s ranom smrtnošću. Heckman, Stixrud i Urzua (2006.) samokontrolu određuju kao ključan faktor za psihičko zdravlje, financijsku stabilnost te za smanjenje stope kriminaliteta. Što se spolnih razlika tiče, djevojčice u prosjeku na skalama sa- mokontrole postižu viši rezultat od dječaka (Brajša-Žganec i Molnar, 2012.; Macuka, 2012.), a općenito djeca s boljom samokontrolom postižu bolji akademski uspjeh (Grolnick i Ryan, 1989.; Zimmerman, 1998.). U odnosu između roditeljskog ponaša- nja i razvoja samokontrole kod djece, istraživanja nalažu kako pozitivna roditeljska ponašanja, poput prihvaćanja te pružanja topline i strukture, povoljno djeluju na razvoj samokontrole, a negativna roditeljska ponašanja, poput negativne psihološke kontrole i odbacivanja, negativno (Grolnick i Ryan, 1989.; Macuka, 2012.). Autono- mna podrška i veća uključenost roditelja u djetetov život povezani su s djetetovom boljom samoregulacijom i akademskim postignućima, pri čemu su varijable vezane uz majku snažniji prediktori od očevih, što govori o postojanju razlika u samokontroli djece i u njenom međudodnosu s roditeljskim ponašanjem (Grolnick i Ryan, 1989.).

Integrativni model roditeljstva u odnosu roditeljskog ponašanja i samopoštovanja te samopoštovanja i samokontrole djece

U ovom istraživanju krenuli smo od integrativnog modela roditeljstva autora Čudine Obradović i Obradović. Model predstavlja sistematizirani skup čimbenika podijeljenih u skupine značajki i razvoja roditelja, značajki i razvoja djeteta te obiteljskog i šireg društvenog konteksta koje su po mnogobrojnim istraživanjima u dvosmjernom odnosu s roditeljstvom kao središnjim konstruktom u modelu (Čudina Obradović i Obradović, 2002., 2006.). Promatrane roditeljske karakteristike su samopoštovanje i jedan aspekt roditeljstva, roditeljsko ponašanje, koje su djeca procjenjivala na upitniku koji prepoznaje tri aspekta roditeljskog ponašanja: prihvaćanje, odbacivanje i kontrola. Te karakteristike promatrane su u odnosu sa samopoštovanjem i samokontrolom djece i to s obzirom na spol. Što se roditeljskog ponašanja tiče, očevi su u prosjeku više odbacujući u odgoju, a majke prihvaćajuće (Dwairy, 2009.). Ovakvi rezultati uklapaju se u tradicionalističke društveno određene uloge u obitelji, gdje su majke primarni skrbnici za dijete, trebaju biti toplije i brižnije, dok očevi priskrbljuju financijsku stabilnost i postavljaju granice u obitelji. Chen i Rubin (1994.) u svom su istraživanju dobili kako je obiteljski kapital negativno povezan s roditeljskim prihvaćanjem, dok druga istraživanja financijske poteškoće povezuju s više kažnjavanja te s manjkom dosljednosti, podrške i uključenosti u odgoj (Raboteg-Šarić i Pećnik, 2006.). Klarin i Šimić Šašić (2009.) svojim su istraživanjem dokazali negativnu povezanost obrazovanja majke i primjene kontrole u odgoju, što ide u prilog rezultatima kako obrazovaniji roditelji imaju bolje znanje o djetetovim aktivnostima i uključeniji su u odgoj djeteta (Pećnik i Tokić, 2011.). Odbacivanje je češće kod roditelja nižeg stupnja obrazovanja i lošijeg socioekonomskog statusa (Dwairy, 2009.). Depresivnost roditelja često se dovodi u vezu s roditeljstvom gdje su istraživanja pokazala kako depresivniji roditelji pružaju manje podrške te imaju manje saznanja i nadzora nad djetetovim aktivnostima (Raboteg-Šarić i Pećnik, 2006.). Unutarnji lokus kontrole povezuje se s višim razinama prihvaćanja, topline i pomaganja djetetu te s nižim razinama odbacivanja (Belsky, 1984.). Što se osobina ličnosti tiče, u mnogim radovima navode se kao prediktori. Tako su Denissen, Aken i Dubas (2009.) otkrili kako roditelji otvoreniji prema iskustvima više prihvaćaju dijete, a ekstravertiraniji postavljaju manje ograničavajuću kontrolu. U nekim istraživanjima ugodnost i intelekt pokazali su se pozitivno povezanim sa samoprocjenom roditeljske kompetentnosti (Reić Ercegovac, 2010.). U interakciji sa spolom djeteta istraživanja ukazuju da su dječaci češće odbacivani, a djevojčice češće prihvaćene od strane roditelja (Dwairy, 2009.). Ovo se može povezati s tradicionalističkim gledanjem na diferencirani odgoj dječaka i djevojčica, odnosno

stereotipna rodna očekivanja, gdje se od djevojčica očekuje da budu nježne, tople, brižne, roditelji se duže vrijeme postavljaju zaštitnički prema njima, dok se dječaci moraju čim prije osamostaliti, ne smiju pokazivati svoje slabosti i tugu, te se kod njih više potiče samostalnost naspram roditelja (Maccoby, 1992.). Prihvaćajući dijete, roditelji ostvaruju brojne pozitivne ishode na djetetov razvoj kao što su veće samopoštovanje, bolja prilagodba, smanjuju vjerojatnost pojave psihopatologije, pozitivno djeluju na razvoj socijalnih vještina i na društveno ponašanje, povezuje se prihvaćanje i s razvojem empatije kod djece te s razvojem inih drugih pozitivnih karakteristika (Rohner i Khaled, 2005., prema Dwairy, 2009.). Naspram toga, odbacivanje se povezuje s brojnim negativnim ishodima djetetovog razvoja kao što su razvoj psiholoških poteškoća, nisko samopoštovanje, narušeni socijalni odnosi i poteškoće u komunikaciji, anksioznost, agresivnost i slični problemi u ponašanju te razvoj negativnih osobina ličnosti (Gulay, 2011.; Dwairy, 2009.). Neke od ovih negativnih ishoda može se povezati i s uporabom negativne psihološke kontrole u odgoju, koja pak ostvaruje najveći negativan utjecaj na djetetovo samopoštovanje, ali i na druge razvojne ishode poput depresivnosti, delikvencije i lošeg perfekcionizma (Soenens i sur., 2005.).

Spolne razlike u odnosu roditeljskog ponašanja i samopoštovanja te samopoštovanja i samokontrole djece

Brojna istraživanja pronalaze spolne razlike u različitim aspektima razvoja i prilagodbe djece, gdje neke idu u korist dječacima, a neke djevojkama. Postoje razlike u samopoštovanju i samokontroli dječaka i djevojčica u djetinjstvu (Syngollitou i Daskalou, 2004.; Berenson, Crawford i Kohen, 2005.; Brajša-Žganec i Molnar, 2012.). Uz to, očevi se više zaštitnički postavljaju prema kćerima, a majke nešto više prema sinovima. Time se stvaraju dvojna očekivanja i ophođenja prema djeci različitog spola, gdje se djevojčice odgaja protektivnije i očekuje se izraženija emocionalnost, dok se dječake odgaja samostalnijima i fizički spremnijima za akciju (Maccoby, 1992.). Samopoštovanje roditelja povezano je s percepcijom djeteta kao dobrog, pri čemu roditelji većeg samopoštovanja iskazuju pozitivnija ponašanja prema djeci te ih percipiraju manje »problematičnima«. Nadalje, pronađeno je kako je ta povezanost najznačajnija između majki i djevojčica, dok je povezanost samopoštovanja roditelja i samopoštovanja sinova mala, što se objašnjava kao društveno određena pojava, gdje je uobičajeno da roditelji djevojčice dulje kontroliraju i brinu se o njima u djetinjstvu, dok se dječake ranije potiče na samostalnost (Elfhag, Tynelius i Rasmussen, 2010.). U odnosu između roditeljskog ponašanja i razvoja samokontrole kod djece, istraživanja nalažu kako pozitivna roditeljska ponašanja, poput prihvaćanja te pružanja topline i

strukture, povoljno djeluju na razvoj samokontrole, a negativna roditeljska ponašanja, poput negativne psihološke kontrole i odbacivanja, negativno (Grolnick i Ryan, 1989.; Macuka, 2012.). Autonomna podrška i veća uključenost roditelja u djetetov život povezani su s djetetovom boljom samoregulacijom i akademskim postignućima, pri čemu su varijable vezane uz majku snažniji prediktori od očevih, što govori o postojanju razlika u samokontroli djece i u njenom međuodnosu s roditeljskim ponašanjem (Grolnick i Ryan, 1989.).

Neka istraživanja potvrđuju integrativni model roditeljstva, te pretpostavku postojanja povezanosti samopoštovanja i samokontrole djece osnovnoškolske dobi s roditeljskim ponašanjem i samopoštovanjem te postojanje određenih spolnih razlika. Zbog svega navedenog, cilj ovog istraživanja bio je istražiti povezanost roditeljskih ponašanja i samopoštovanja roditelja sa samopoštovanjem i samokontrolom djece. Želi se ispitati razlikuje li se važnost uloge majki i uloge očeva u odgoju djece, odnosno kako su roditeljsko ponašanje prihvaćanje, odbacivanje i kontrola te roditeljsko samopoštovanje povezani sa samopoštovanjem i samokontrolom djece te razlikuje li se odnos roditelja prema djeci s obzirom na spol djeteta.

METODOLOGIJA

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 208 učenika sedmih i osmih razreda iz šest osnovnih škola od kojih su tri na području grada Zagreba te tri na području grada Splita (ukupno 32 razreda, 16 u Zagrebu i 16 u Splitu) te njihovi roditelji, majke i očevi. Pri tome, radi se o prigodnom uzorku djece i roditelja. 85 učenika je muškog spola, 123 ženskog spola, prosječne dobi od 13 godina i 6 mjeseci (13,52; SD = 0,598), dok kod 175 majki prosječna dob iznosi 43 godine (M = 42,11; SD = 5,462) i kod 167 očeva 45 godina i 6 mjeseci (M = 45,53; SD = 6,880). Ukupno je 179 roditelja bilo u braku. 13% djece bili su jedinci, 50% ih je imalo jednog brata ili sestru, a u ostalim obiteljima bilo je troje ili više djece. Vezano uz obrazovanje roditelja, 59% majki završilo je srednju školu ili manje, a ostalih 41% fakultet ili više, dok je 54% očeva završilo srednju školu ili manje, a ostalih 46% fakultet ili više.

Instrumenti

Skupina upitnika za učenike sadržavala je Upitnik sa sociodemografskim varijablama vezanim uz spol, dob i obiteljsku strukturu, Coopersmithov upitnik samopoštovanja, Kratku skalu samokontrole te Skalu percepcije roditeljskog ponašanja. Skupina

upitnika za roditelje sadržavala je Rosenbergovu skalu samopoštovanja posebno za majku te posebno za oca.

Coopersmithov upitnik samopoštovanja (SEI), (Coopersmith, 1967.; Lacković-Grgin, 2002.). Originalna verzija upitnika sastoji se od 58 tvrdnji koje su mjerile različite aspekte samopoštovanja, te je 8 od njih sačinjavalo i Skalu laži. Kasnije je upitnik skraćen na 25 tvrdnji. Rezultat na upitniku formira se kao opći faktor samopoštovanja. Slaganje s tvrdnjama procjenjuje se odabirom odgovora T – točno ili N – netočno, pri čemu se odabir odgovora »Netočno« boduje s jednim bodom, a odabir odgovora »Točno« s nula bodova, osim kod 4 čestice (npr. »*Omiljen/a sam*«), gdje odgovor »Točno« iznosi jedan bod, a odgovor »Netočno« nula bodova. Ukupan rezultat formira se kao zbroj svih odgovora, a pri tome raspon ukupnih bodova iznosi od 0 do 25. Veći rezultat na upitniku tako označava i veće samopoštovanje pojedinca. Pouzdanost dobivena u ovom istraživanju je primjerena i iznosi $\alpha = 0,84$.

Kratka skala samokontrole (Tangney, Baumeister i Boone, 2006., prema Molnar, 2013.). Ova skala jedna je od najnovijih mjera samokontrole koju su Tangney, Baumeister i Boone konstruirali 2006. godine. Duga forma sadrži 36 čestica koje čine pet subskala: samodisciplina, namjerni/neimpulzivni postupci, zdrave navike, radna etika i pouzdanost, dok kratku formu čini 13 čestica (Brajša-Žganec i Molnar, 2012.). Uz svaku tvrdnju pridodana je skala Likertovog tipa od pet stupnjeva s vrijednostima od 1 – Nimalo se ne odnosi na mene do 5 – U potpunosti se odnosi na mene. Kod četiri čestice (npr. »*Uspješno odolijevam lošim stvarima*«) viša vrijednost znači i veću samokontrolu, dok je kod preostalih čestica obrnuto, pa se one transformiraju. Ukupan rezultat na Kratkoj skali samokontrole dobiven je zbrojem vrijednosti na svim česticama te označava razinu samokontrole osobe. Raspon rezultata na skali kreće se od 13 do 65. Pouzdanost skale u ovom istraživanju iznosi $\alpha = 0,81$.

Skala percepcije roditeljskog ponašanja (SPRP) (Macuka, 2004.). Prvotna verzija skale zvala se Skala percepcije obiteljskih odnosa, imala je 25 čestica te je mjerila dvije osnovne dimenzije roditeljskog ponašanja, emocionalnost i kontrolu (Macuka, 2004.). Nakon što je provedena validacija na većem uzorku, uvedene su neke izmjene vezane uz bodovanje te su dobivene tri subskale umjesto dvije. Rohner (1986.) je smatrao dimenziju prihvaćanje/odbacivanje ključnom u roditeljstvu i za djetetov razvoj, no daljnjim istraživanjima određen je još jedan važan faktor nazvan kontrola, koja se odnosi na postupke koje roditelji koriste u svrhu kontrole, utjecaja i modificiranja djetetovog ponašanja i doživljavanja. Ovime je roditeljskom ponašanju određena trofaktorska struktura koja je osnova ove novije skale percepcije roditeljskog ponašanja. U ovoj skali dimenzije su nazvane Prihvaćanje, Odbacivanje i Kontrola, kod kojih prvu sačinjava sedam čestica, drugu osam, a treću deset čestica (Macuka, 2007.). Stupanj slaganja s tvrdnjama procjenjuje se na skali od tri stupnja, od 1 – Netočno, 2 – Djelomično točno i 3 – Potpuno točno. Ukupan rezultat formira se posebno za svaku subskalu na

način da se zbroje vrijednosti na pripadajućim česticama. Minimalan i maksimalan broj bodova za subskalu Prihvaćanje su od 7 do 21, za Odbacivanje od 8 do 24, a za Kontrolu od 10 do 30. Svako dijete ispunjava dva identična oblika upitnika, jedan je za procjenu majčina, a jedan za procjenu očeva ponašanja prema njemu. Viši rezultat na pojedinoj subskali upućuje da djeca procjenjuju više prihvaćanja, odbacivanja ili kontrole od roditelja. U ovom smo istraživanju za djevojčice dobili pouzdanosti za majčino Prihvaćanje $\alpha = 0,75$, očevo Prihvaćanje $\alpha = 0,67$, majčino Odbacivanje $\alpha = 0,73$, očevo Odbacivanje $\alpha = 0,78$, majčinu Kontrolu $\alpha = 0,82$ te očevu Kontrolu $\alpha = 0,76$. Za dječake pouzdanosti iznose za majčino Prihvaćanje $\alpha = 0,75$, očevo Prihvaćanje $\alpha = 0,78$, majčino Odbacivanje $\alpha = 0,66$, očevo Odbacivanje $\alpha = 0,79$, majčinu Kontrolu $\alpha = 0,83$ te očevu Kontrolu $\alpha = 0,76$.

Rosenbergova skala samopoštovanja (Rosenberg, 1965., prema Lacković-Grgin, 1994.). Skala sadrži deset tvrdnji s priloženom skalom Likertovog tipa raspona vrijednosti od 0 – Uopće se ne slažem do 4 – U potpunosti se slažem. Pet tvrdnji pozitivno je formulirano, dok je ostalih pet formulirano u negativnom smjeru. Primjer za prvi oblik tvrdnji je čestica npr. »Općenito govoreći zadovoljan/a sam sobom«, a za drugi oblik čestica npr. »Ponekad se osjećam potpuno beskorisnim/om«. Smjer vrijednosti za čestice koje su negativno formulirane je rekodiran tako da veća vrijednost označava i veće samopoštovanje pojedinca. Ukupan rezultat formulira se kao zbroj odabranih vrijednosti na svim tvrdnjama, a raspon se kreće od 0 do 40. Pouzdanost skale na uzorku očeva iznosi $\alpha = 0,78$, a na uzorku majki $\alpha = 0,81$.

Postupak

Nakon dobivenog pristanka od strane škola za sudjelovanje u istraživanju, isto je putem pisane suglasnosti zatraženo od učenika i roditelja. Roditeljima su pismenim putem ukratko opisani tematika, upitnici, svrha i tijek istraživanja te su roditelji morali na odgovarajuće mjesto upisati ime i prezime učenika te dati svoj potpis. Učenicima i razrednicima rečeno je da sakupe sve potpisane suglasnosti do idućeg sata razredne zajednice kada će se provesti istraživanje. U prosjeku je po razredu jedna trećina roditelja vratila potpisane suglasnosti. Djeci čiji su roditelji dali suglasnost te koja su i sama potpisala suglasnost za sudjelovanje u istraživanju podijeljene su omotnice bez ikakvih oznaka koje su sadržavale skupinu upitnika za učenika ili učenicu, ovisno o spolu, i skupinu upitnika za njihove roditelje. Upitnici su s unutarnje strane imali zapisanu brojčanu šifru koja je bila jednaka za učenika i njegove roditelje što nam je omogućilo anonimnost ispitanika, ali i kasnije povezivanje upitnika učenika s odgovarajućim upitnicima njegovih roditelja. Šifra je dodijeljena kako ispitanici ne bi zapisivali svoja imena te kako bi osigurali da se zaporke ne bi ponavljale. Učenicima

je dana standardizirana jasna i kratka usmena uputa. Sva djeca koja su imala suglasnosti za sudjelovanje u istraživanju ispunjavala su upitnike, pa tako i djeca koja žive u jednoroditeljskim obiteljima ili su im roditelji rastavljeni. Svoje su upitnike ispunjavali na satu, a upitnike za roditelje predali kući te ih ispunjene vratili razredniku u zatvorenoj omotnici. Također, dodatno im je napomenuto da u slučaju ikakvih nejasnoća slobodno zatraže pomoć ispitivača. Za ispunjavanje upitnika omogućeno je vrijeme trajanja jednog školskog sata, dakle 45 minuta, međutim ispitivanje je u prosjeku trajalo 20 do 25 minuta. Isti proces proveden je u svim sedmim i osmim razredima šest osnovnih škola koje su pristale sudjelovati u istraživanju. Istraživanje je provedeno prema načelima Etičkog kodeksa istraživanja s djecom (Ajduković i Kolesarić, 2003.), Etičkog kodeksa Hrvatske psihološke komore (Hrvatska psihološka komora, 2004.) te strukovnih etičkih kodeksa.

REZULTATI I RASPRAVA

Prvo će biti prikazani deskriptivni podaci i korelacije za sve varijable u istraživanju, zatim rezultati regresijskih analiza u predikciji samopoštovanja i samokontrole posebno za djevojčice i za dječake temeljem prediktorskih varijabli očeva i majki, a u posljednjem dijelu govorit će se o praktičnim implikacijama, nedostacima i ograničenjima provedenog istraživanja.

Deskriptivni podaci i korelacije

Deskriptivni podaci za sve varijable u istraživanju prikazani su u Tablici 1. koja sadrži navedene parametre izračunate posebno kod djevojčica i kod dječaka.

Kako bi provjerili statističku značajnost spolnih razlika, napravljeni su t-testovi. Rezultati prikazani u Tablici 1. potvrđuju neka očekivanja temeljena na ranijim istraživanjima kao što su veće procjene samopoštovanja dječaka ($t = 2,178$, $df = 205$, $p < 0,05$) te veća prihvaćenost djevojčica ($t = -2,262$, $df = 206$, $p < 0,05$) od strane majki, dok se ostale očekivane spolne razlike nisu pokazale značajnima. Tu se posebno treba naglasiti odbacivanje roditelja, posebice očeva pošto velik broj istraživanja navodi kako dječaci doživljavaju veće odbacivanje od strane roditelja. Razlog tome može biti strah od povratne informacije roditeljima, odnosno da bi roditelji mogli vidjeti odgovore djeteta unatoč zajamčenoj anonimnosti od strane ispitivača, možda pristrani uzorka roditelja, odnosno samoselekcija roditelja koji su razvili prihvatljive odgojne postupke i sebe smatraju uspješnim roditeljima, ili pak stvarno poboljšanje situacije u odgoju promatrane populacije u smjeru odmaka od spolne diferencijacije. Dječaci u dobi rane adolescencije pokazuju veće samopoštovanje od djevojčica što

možemo objasniti ranijim ulaskom djevojčica u pubertet, razdobljem većih hormonskih i tjelesnih promjena, koje dovode i do psihičkih promjena djelomično vezanih uz prilagodbu na fizički razvoj. Djevojčice postaju spolno zrele, javlja se menarha, razvijaju se grudi, bokovi, visina, dlakavost te druga ina obilježja (Vasta i sur., 1998.). Javlja se stid zbog svoje tjelesne transformacije što može voditi k smanjenju samopoštovanja, dok dječaci nešto kasnije razvijaju korespondentne promjene.

Tablica 1. Prikaz deskriptivnih podataka za djevojčice i dječake za sve upitnike korištene u istraživanju te pripadajuće t-vrijednosti i značajnosti

	DJEČACI			DJEVOJČICE			t
	M (raspon)	SD	N	M (raspon)	SD	N	
Samopoštovanje djece	18,87 (8-25)	4,55	85	17,39 (5-25)	4,96	122	2,18*
Samokontrola djece	41,57 (17-65)	8,98	85	41,02 (20-60)	9,51	123	0,42
Prihvatanje majke	17,61 (8-21)	2,69	85	18,44 (8-21)	2,52	123	-2,26*
Odbacivanje majke	9,46 (8-19)	2,09	85	9,42 (8-21)	2,23	123	0,12
Kontrola majke	14,44 (10-24)	3,85	85	14,59 (10-25)	3,81	123	-0,29
Prihvatanje oca	17,51 (8-21)	23,02	82	17,15 (7-21)	2,62	117	0,89
Odbacivanje oca	10,38 (8-22)	2,96	82	10,18 (8-22)	2,96	118	0,47
Kontrola oca	13,48 (10-22)	3,24	81	13,26 (10-26)	3,55	118	0,44
Samopoštovanje majke	33,72 (16-40)	5,39	82	34,18 (17-40)	5,12	120	-0,61
Samopoštovanje oca	34,70 (24-40)	4,08	80	34,66 (13-40)	5,23	112	0,07

* $p < 0,05$

Koeficijenti korelacija između promatranih varijabli posebno za dječake i djevojčice te njihove značajnosti prikazani su u Tablici 2. Djeca višeg samopoštovanja u prosjeku razvijaju veću samokontrolu, majke i očevi su im više prihvaćajući, a manje odbacujući i kontrolirajući, te očekivano i sami imaju veće samopoštovanje što se

Tablica 2. Prikaz koeficijenta korelacije između svih mjerenih varijabli posebno za dječake (iznad dijagonale) i posebno za djevojčice (ispod dijagonale)* p<0,05; **p<0,01

	Samopoštovanje djeteta		Samokontrola djeteta		Prihvaćanje majke		Odbacivanje majke		Kontrola oca		Prihvaćanje majke		Odbacivanje oca		Kontrola majke		Samopoštovanje oca	
Samopoštovanje djeteta			0,451**	0,414**	-0,338**	-0,564**	0,324**	-0,360**	-0,511**	0,027	0,090							
Samokontrola djeteta	0,614**		0,222*	-0,235*	-0,197	0,165	-0,158	-0,331**	0,038	0,015								
Prihvaćanje majke	0,351**	0,472**		-0,541**	-0,582**	0,653**	-0,466**	-0,406**	0,055	0,237*								
Odbacivanje majke	-0,323**	-0,306**	-0,513**		0,556**	-0,446**	0,643**	0,443**	-0,051	-0,083								
Kontrola majke	-0,486**	-0,461**	-0,594**	0,599**		-0,393**	0,475**	0,696**	-0,001	-0,061								
Prihvaćanje oca	0,334**	0,355**	0,592**	-0,349**	-0,517**		-0,695**	-0,495**	0,027	0,257*								
Odbacivanje oca	-0,319**	-0,364**	-0,524**	0,669**	0,543**	-0,657**		0,575**	-0,106	-0,206**								
Kontrola oca	-0,378**	-0,293**	-0,432**	0,429**	0,716**	-0,551**	0,545**		-0,193**	-0,240**								
Samopoštovanje majke	0,228*	0,081	0,129	-0,056	-0,149	0,279**	-0,140	-0,159		0,428**								
Samopoštovanje oca	0,245**	0,164*	0,206*	-0,181	-0,170	0,237*	-0,145	-0,153	0,542**									

slaže s teorijskim pretpostavkama o međudjelovanju samopoštovanja i ponašanja roditelja i djece. Također, veće samopoštovanje jednog roditelja upućuje na veće samopoštovanje drugog roditelja pri čemu je samopoštovanje majke povezano jedino s prihvaćanjem oca, a samopoštovanje oca s prihvaćanjem majke i oca. Nadalje, prihvaćanje, kontrola i odbacivanje oca i majke visoko su povezani. Posebno za majku i oca, prihvaćanje, odbacivanje i kontrola u umjerenim su povezanostima pri čemu je veće prihvaćanje majke, odnosno oca povezano s manjim odbacivanjem majke, odnosno oca, ali i manjom kontrolom.

Uspoređujući korelacije dobivene kod djevojčica te kod dječaka, samokontrola djevojčica povezana je s većim brojem roditeljskih varijabli i u višim je korelacijama, dok je kod dječaka to slučaj s njihovim samopoštovanjem, iako valja napomenuti da je ukupno veći broj roditeljskih varijabli značajno povezan sa samopoštovanjem i samokontrolom djevojčica nego dječaka. Iz ovakvih rezultata može se zaključiti da se promatrane karakteristike djece razvijaju ovisnije o karakteristikama roditelja kod djevojčica, ali u pogledu samopoštovanja djeteta, kod dječaka je veza snažnija.

Rezultati regresijskih analiza

Samopoštovanje

Provedene su regresijske analize u cilju utvrđivanja prediktivnosti samopoštovanja djece temeljem roditeljskog ponašanja, odnosno roditeljskog prihvaćanja, odbacivanja i kontrole i roditeljskog samopoštovanja. Iako samopoštovanje roditelja nije povezano sa samopoštovanjem dječaka, prema integrativnom modelu roditeljstva, u obje regresijske analize uvrstili smo kao prediktore roditeljsko samopoštovanje. Setovi roditeljskih prediktora značajno predviđaju samopoštovanje i dječaka i djevojčica, pri čemu kod dječaka očeve varijable objašnjavaju 30% varijabiliteta samopoštovanja, majčine 34%, a kod djevojčica očeve varijable objašnjavaju tek 18% varijance samopoštovanja, a majčine 29%. Temeljem promatranih majčinih varijabli, može se bolje predvidjeti samopoštovanje djece nego na temelju očevih varijabli, što ide u prilog pretpostavci o još uvijek aktualnoj tradicionalističkoj podijeli uloga u obitelji, gdje se majka smatra primarnim skrbnikom, odnosno u većoj mjeri sudjeluje u odgoju djece nego očevi te je posljedično razvoj djece ovisniji o majčinim karakteristikama i postupcima.

Kao značajni prediktor kod djece oba spola pokazala se značajna samo jedna roditeljska karakteristika, roditeljska kontrola. Ranija istraživanja pokazuju kako su ismijavanje, ucjena djeteta, konstantno uspoređivanje s drugom djecom, učestalo vikanje na dijete i slična ponašanja, ovdje obuhvaćena zajedničkim faktorom nazva-

nim psihološka kontrola, povezana s niskim samopoštovanjem kod djece (Soensen i sur., 2005.). Takvi postupci negativiziraju djetetovu sliku o sebi, smanjuju mu osjećaj vrijednosti te ih mnogi stručnjaci smatraju iznimno prediktivnim za djetetovo samopoštovanje i za razvoj mnogih drugih djetetovih karakteristika poput depresije i agresije, za koju se nešto više veže roditeljsko odbacivanje (Soenens i sur., 2005.). Samopoštovanje roditelja se još jedino približilo granici značajnosti, ali samo u predikciji samopoštovanja djevojčica. Vjerojatno upravo zbog njegovanja veće samostalnosti kod dječaka posebno povećana kontrola i kritiziranje roditelja povezuju se s nižim samopoštovanjem (Lacković-Grgin, 1994.; Vasta i sur., 1998.; Čudina Obradović i Obradović, 2006.).

Tablica 3. Prikaz koeficijenata multiple korelacije i β koeficijenata u predikciji samopoštovanja posebno za djevojčice i za dječake temeljem prediktorskih varijabli očeva i majki dobivenih regresijskim analizama

	DJEČACI			DJEVOJČICE		
	R = 0,57; R ² = 0,30; F = 7,9**			R = 0,42; R ² = 0,18; F = 5,4**		
	β	t	p	β	t	p
Prihvatanje oca	0,01	0,08	0,94	0,10	0,85	0,39
Odbacivanje oca	-0,05	-0,29	0,78	-0,03	-0,26	0,79
Kontrola oca	-0,54	-4,19	0,00	-0,26	-2,32	0,02
Samopoštovanje oca	-0,04	-0,36	0,72	0,19	1,98	0,05
	R = 0,58; R ² = 0,34; F = 9,7**			R = 0,54; R ² = 0,29; F = 11,7**		
	β	t	p	β	p	t
Prihvatanje majke	0,16	1,28	0,20	0,08	0,75	0,45
Odbacivanje majke	0,03	0,23	0,82	-0,06	-0,59	0,55
Kontrola majke	-0,49	-4,01	0,00	-0,41	-3,75	0,00
Samopoštovanje majke	0,02	0,21	0,83	0,16	1,95	0,05

** p < 0,01

Samokontrola

Druga karakteristika djece koju se pokušalo objasniti roditeljskim ponašanjem i samopoštovanjem je samokontrola, inače, osobina, čiji razvoj brojna istraživanja povezuju i s razvojem samopoštovanja. Provedene su još četiri regresijske analize sa samokontrolom kao kriterijem, pri čemu je cilj bio usporedba značajnosti uloge majki naspram očeva u predikciji samokontrole djeteta vezano uz njegov spol (Tablica 4.). Postoci objašnjene varijance samokontrole temeljem roditeljskih varijabli značajni

su samo kod djevojčica, što je u skladu s teorijom spolne diferencijacije po kojoj se djevojčice odgajaju ovisnije o obitelji, odnosno roditeljima, a kod dječaka se potiče samostalniji razvoj.

Tablica 4. Prikaz koeficijenata multiple korelacije i β koeficijenata u predikciji samokontrole posebno za djevojčice i za dječake temeljem prediktorskih varijabli očeva i majki dobivenih regresijskim analizama

	DJEČACI			DJEVOJČICE		
	β	t	p	β	t	p
	R = 0,3; R ² = 0,13; F = 2,47**			R = 0,41; R ² = 0,17; F = 4,97**		
Prihvatanje oca	0,05	0,27	0,79	0,20	1,65	0,10
Odbacivanje oca	0,11	0,59	0,55	-0,12	-0,98	0,33
Kontrola oca	-0,41	-2,75	0,00	-0,13	-1,12	0,26
Samopoštovanje oca	-0,06	-0,50	0,62	0,08	0,81	0,41
	R = 0,27; R ² = 0,07; F = 1,47**			R = 0,53; R ² = 0,28; F = 11,2**		
	β	t	p	β	p	t
Prihvatanje majke	0,12	0,82	0,42	0,31	3,09	0,00
Odbacivanje majke	-0,14	-0,99	0,32	0,01	0,12	0,91
Kontrola majke	-0,05	-0,35	0,72	-0,29	-2,68	0,01
Samopoštovanje majke	0,03	0,22	0,82	0,00	-0,03	0,98

** p < 0,01

Iako setovi varijabli oba roditelja značajno predviđaju samokontrolu djevojčica, samo su se majčina kontrola i prihvatanje pokazali kao značajni prediktori. Izostanak značajnosti doprinosa objašnjenju varijance samokontrole djevojčica i ostalih majčinih i očevih prediktora može se objasniti visokim interkorelacijama u setovima prediktora. Dobiven je još jedan iznenađujući rezultat, a taj je da iako cjelokupni roditeljski setovi ne predviđaju značajno kriterij kod dječaka, jedan se prediktor ipak pokazao značajnim, očeva kontrola, što je povezano s ipak graničnom značajnošću koeficijenata multiple korelacije od $p = 0,05$. Odnos je u oba slučaja suprotan, što znači da majke koje koriste visok stupanj kontrole u odgoju vjerojatno imaju kćeri s nižom samokontrolom, a jednako vrijedi i u odnosu očeva i njihovih sinova. Dobivene značajnosti u skladu su s našim pretpostavkama, no iako zbog neočekivanog izostanka značajnosti drugih prediktora, za buduća istraživanja se preporuča veći uzorak ispitnika, korištenje hijerarhijske analize ili pak kombinacije drugih prediktora procjena prikupljenih od roditelja i djece u setovima koji nisu u značajnim interkorelacijama

kako bi provjerili stvaran doprinos promatranih prediktora u objašnjenju samopoštovanja i samokontrole njihove djece.

Dobiveni rezultati u skladu su s integrativnim modelom roditeljstva (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.) te pokazuju povezanost samopoštovanja djece i roditelja te percepcije roditeljskog ponašanja. Roditeljsko ponašanje bitan je segment u razvoju višestrukih karakteristika djeteta. Pronađene su brojne negativne posljedice izražene roditeljske kontrole i odbacivanja te brojne pozitivne kod djece koja uživaju roditeljsko prihvaćanje (Burić i sur., 2008.; Klarin i Đerđa, 2014.; Macuka i Jurkin, 2014.). Prema teorijama o spolnim razlikama u odgoju djece (Maccoby, 1992.), odnosno o spolnoj diferencijaciji, potvrđena je veća ovisnost razvoja samopoštovanja o roditeljskim karakteristikama kod djevojčica nego kod dječaka, te također veći doprinos majčinih odgojnih postupaka u odnosu na očeve prema još uvijek barem dijelom aktualnoj tradicionalističkoj podijeli uloga roditelja po spolu u odgoju.

Rezultati provedenog istraživanja uglavnom su u skladu s ranijim istraživanjima i teorijskim pretpostavkama, no upućuju i na neke moguće promjene u suvremenom odgoju i razvoju djece pri čemu polako prestaju razlike u odgoju djece vezano uz spol. Međutim još uvijek ostaju razlike u roditeljskim ulogama gdje majke i dalje imaju veću ulogu. Prema istraživanju Pilarovog Barometra (2016.) na reprezentativnom uzorku hrvatskih građana (N=750), procjene obiteljskih poslova partnera koji žive zajedno pokazuju da se u najvećoj mjeri partnerice bave kućanskim poslovima (kuhanjem, čišćenjem, pranjem) i brigom o djeci, dok partneri najviše sudjeluju u popravcima i kupovini (Pilarov Barometar, 2016.). S druge strane, neka istraživanja pokazuju što je veća podjednaka odgovornost očeva i majki za brigu o djeci i oboje provode zajedničke aktivnosti s djecom napredniji je kognitivni razvoj djece već u predškolsko doba (Keizer i sur., 2020.). Ide se prema cilju da se omogući obiteljima da odaberu način usklađivanja radnog i obiteljskog života, omogućavajući više muškarcima da brinu za djecu i više ženama da rade, smanjujući jaz u obiteljskoj skrbi osiguravajući ekonomsku neovisnost muškarca i žena. Visok stupanj nesklada u pogledu ravnoteže između poslovnog i privatnog života u Hrvatskoj, i među muškom i među ženskom populacijom, koji je uzrokovan dugim radnim vremenom, lošim radnim uvjetima i nesigurnošću radnog mjesta, treba riješiti putem politika koje imaju za cilj pomoći roditeljima da postignu veću ravnotežu između poslovnog i privatnog života te omogućiti dostupnost široke lepeze usluga skrbi za djecu. S tim nastojanjima bi se i dobivene razlike u ovom istraživanju između uloge majka i očeva u dječjem razvoju vjerojatno smanjile. Dobiveni rezultati u ovom istraživanju mogu poslužiti kao početna točka za buduća istraživanja uloge oca i majke u dječjem razvoju.

Smatra se kako moderne obitelji prolaze tranzicijsko razdoblje iz tradicionalističkog poretka i očekivanja k izjednačavanju spolnih uloga. Stoga je potrebno istaknuti osvještavanje važnosti rada na sebi kao osobe i kao roditelja te isticanje značajnosti

uloge pozitivnih roditeljskih karakteristika za pozitivan razvoj djece i obrnuto, u skladu s integrativnim modelom roditeljstva (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). U okviru savjetodavnog rada potrebno je prepoznati koje aktivnosti obitelji, posebno djeca s majkama te posebno djeca s očevima te svi zajedno čine uobičajeno i povremeno te ih poticati da u njima sudjeluju što je više moguće svi članovi obitelji. Zajedničke obiteljske aktivnosti doprinose boljem obiteljskom funkcioniranju jer, provodeći vrijeme zajedno među članovima obitelji, razvija se komunikacija, zajedništvo i fleksibilnost (Zabriskie i McCormick, 2001.; Olson, 2011.). Zajedničke aktivnosti unutar obitelji olakšavaju njenim članovima prilagodbu različitim životnim promjenama, kao što je ulazak djeteta u adolescenciju te se kroz njih može razvijati odnos i s majkom i s ocem. Roditeljska ponašanja u tom razdoblju posebno su važna za mentalno zdravlje adolescenata pa tako i za njihovo samopoštovanje i samokontrolu, a izostanak adekvatnih roditeljskih ponašanja povezani su s problemima u ponašanju adolescenata.

NEDOSTACI I OGRANIČENJA PROVEDENOG ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je provedeno na malom prigodnom uzorku u dva grada u Hrvatskoj što predstavlja veliki nedostatak u donošenju zaključaka na temelju dobivenih rezultata. Samo dio roditelja je potpisao suglasnost za sudjelovanje njih samih i njihove djece u istraživanju što je moglo dovesti do pristranog uzorka roditelja, odnosno samoselekcije roditelja koji su razvili prihvatljive odgojne postupke pa žele sudjelovati u istraživanju. Sama organizacija istraživanja je dobro zamišljena i provedena pri čemu su roditelji vraćali upitnike preko djece gdje se mogla možda narušiti u pojedinim slučajevima anonimnost. I roditelji i djeca ispunjavali su samo skale samoprocjene, a za više utemeljenih zaključivanja bilo bi dobro prikupiti i objektivne podatke, podatke za više različitih mjera ponašanja roditelja i djece od onih obuhvaćenih ovim istraživanjem te iz više različitih izvora. Uz to, pitanje je koliko djeca neovisno procjenjuju ponašanja oca i majke i koliko su njihove procjene odraz njihovih doživljaja, a ne objektivnih ponašanja roditelja. Zatim, visoke interkorelacije u prediktorskim setovima varijabli u ovom istraživanju umanjuju doprinos povezanih prediktora u objašnjenju varijabiliteta samopoštovanja i samokontrole djece, stoga su se vjerojatno neki prediktori, unatoč značajnosti cijelog seta u predikciji kriterija, pokazali neznačajnima. Uzevši sve zajedno za buduća istraživanja roditeljskog ponašanja i karakteristika djece, potrebni su longitudinalni nacrti istraživanja na većim reprezentativnim uzorcima roditelja i djece, s većim brojem mjera obuhvaćenih integrativnim modelom roditeljstva kako bi se moglo govoriti o dvosmjernosti odnosa roditelja i djece i ukazati na postojanje i utjecaj kako roditeljskih ponašanja na djecu tako i ponašanja djece na roditelje.

ZAKLJUČAK

Provedene analize na uzorku dječaka i djevojčica sedmih i osmih razreda i njihovih roditelja pokazuju da dječaci procjenjuju više svoje samopoštovanje od djevojčica, a djevojčice su značajno prihvaćenije od strane majki nego dječaci, što ide u prilog ranijim istraživanjima u tim područjima te pretpostavkama o spolnim razlikama u odgoju kako među roditeljima, tako i među djecom. Za kriterij samopoštovanje kod djevojčica značajni prediktori su majčina i očeva kontrola, iako je samopoštovanje oba roditelja bilo blizu granici značajnosti. Oba su prediktorska seta značajno objašnjavala i samopoštovanje dječaka te su se također majčina i očeva kontrola pokazali jedinim značajnim prediktorima. Postotak objašnjene varijance samopoštovanja temeljem setova majčinih i očevih prediktora veći je za dječake nego djevojčice, što je rezultat suprotan očekivanjima, te se očigledno samopoštovanje dječaka može bolje objasniti roditeljskim karakteristikama nego samopoštovanje djevojčica. Očekivanja su pak ispunjena glede razlike u roditeljskim ulogama majki i očeva u odgoju, konkretno u objašnjenju samopoštovanja djece, majke su i dalje u prednosti pred očevima. Rezultati regresijskih analiza vezani uz samokontrolu djece nešto su više u skladu s očekivanjima. Setovi roditeljskih prediktora značajno predviđaju samokontrolu djevojčica, ali ne i dječaka, a značajnim su prediktorima bili majčina kontrola i prihvaćanje. Ovi rezultati ukazuju kako je razvoj samokontrole djevojčica ovisniji o promatranim roditeljskim karakteristikama nego razvoj samokontrole dječaka te kako je veći doprinos majčinog seta prediktora objašnjenju varijabiliteta samokontrole djece nego seta očevih prediktora, što potvrđuje snažniju povezanost majčinih karakteristika s razvojem djece, u ovom slučaju s razvojem samokontrole.

LITERATURA

1. Ajduković, M. & Kolesarić, V. (ur.). (2003). *Etički kodeks istraživanja s djecom*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
2. Ang, R. P., Neubronner, M., Oh, S. & Leong, V. (2006). Dimensionality of Rosenberg's self esteem scale among normal-technical stream students in Singapore. *Current Psychology*, 25 (2), 121-131, <https://doi.org/10.1007/s12144-006-1007-3>
3. Baumeister, R. F., Smart, L. & Boden, J. M. (1996). Relation of threatened egotism to violence and aggression: The dark side of high self-esteem. *Psychological Review*, 103 (1), 5-33.
4. Baumeister, R. F., Vohs, K. D. & Ciarocco, N. J. (2005). Self-regulation and self-presentation: Regulatory resource depletion impairs impression ma-

- nagement and effortful self-presentation depletes regulatory resources. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88 (4), 632-657, <https://doi.org/10.1037/0022-3514.88.4.632>
5. Baumeister, R. F., Vohs, K. D. & Tice, D. M. (2007). The strength model of self-control. *Psychological Science*, 16 (6), 351-355, <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2007.00534.x>
 6. Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55, (1), 83-96.
 7. Berenson, K. R., Crawford, T. N. & Kohen, P. (2005). Implications of identification with parents and parents' acceptance for adolescent and young adult self-esteem. *Self and Identity*, 4, 289-301.
 8. Bogg, T. & Roberts, B. W. (2004). Conscientiousness and health-related behaviors: A meta-analysis of the leading behavioral contributors to mortality. *Psychological Bulletin*, 130 (6), 887-919.
 9. Brajša-Žganec, A. & Molnar, I. (2012). Povezanost samokontrole i pozitivnih životnih ishoda kod osnovnoškolaca. U: Penezić, Zvezdan i sur. (ur.), *XVIII. dani psihologije u Zadru. Sažeci radova*. Zadar: Odjel za psihologiju, Sveučilišta u Zadru, 76-76.
 10. Burić, I., Macuka, I., Sorić, I. & Vulić Prtorić, A. (2008). Samopoštovanje u ranoj adolescenciji: Važnost uloge roditeljskoga ponašanja i školskoga dostignuća. *Društvena istraživanja*, 17 (4-5), 887-906.
 11. Burušić, J. & Brajša-Žganec, A. (2005). Odnos samohendikepiranja, samopoštovanja i jasnoće pojma o sebi. *Psihologijske teme*, 17 (1), 83-90.
 12. Carver, C. S. & Scheier, M. F. (2001). *Optimism, pessimism and psychological well-being*. Washington D. C.: American Psychological Association.
 13. Chen, X. & Rubin, K. H. (1994). Family conditions, parental acceptance and social competence and aggression in Chinese children. *Social Development*, 3, 269-290.
 14. Coopersmith, S. (1967). *Self esteem in children*. San Francisco: W. H. Freeman.
 15. Čudina Obradović, M. & Obradović, J. (2002). Raspored rada bračnog partnera i doživljaj bračne kvalitete drugog partnera: Provjera efekta prijenosa. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 38 (1), 25-39.
 16. Čudina Obradović, M. & Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing i Tehnička knjiga.
 17. Diaz, R. M. & Berk, L. E. (1992). *Private speech: From social interaction to self regulation*. New York: Lawrence Erlbaum Associates.
 18. Diener, E. & Diener, C. (1995). Most people are happy. *Psychological Science*, 7 (3), 181-185.

19. Denissen, J. J. A., Aken, M. A. G. & Dubas, J. S. (2009). It takes two to tango: How parent's and adolescent's personalities link to the quality of their mutual relationship. *Developmental Psychology*, 45 (4), 928-941, <https://doi.org/10.1037/a0016230>
20. Duckworth, A. L. & Kern, M. L. (2011). A meta-analysis of the convergent validity of self-control measures. *Journal of Research in Personality*, 45, 259-268, <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2011.02.004>
21. Dwairy, M. (2009). Parenting and psychological adjustment in adolescent immigrants in Israel. *Journal of Family Psychology*, 23 (3), 416-425, <https://doi.org/10.1037/a0015830>
22. Elfhag, K., Tynelius, P. & Rasmussen, F. (2010). Self-esteem links in families with 12-Year-old children and in separated spouses. *The Journal of Psychology*, 144 (4), 341-359, <https://doi.org/10.1080/00223981003648237>
23. Ganong, L. H. & Coleman, M. (1987). Effects of children on parental sex-role orientation. *Journal of Family Issues*, 8 (3), 278-290.
24. Geppert, U. & Kuster, U. (1983). The emergence of »Wanting to do it oneself«: A precursor of achievement motivation. *International Journal of Behavioral Development*, 6 (3), 355-369.
25. Grolnick, W. S. & Ryan, R. M. (1989). Parent styles associated with children's self-regulation and competence in school. *Journal of Educational Psychology*, 81 (2), 143-154.
26. Gulay, H. (2011). Assessment of the prosocial behaviors of young children with regard to social development, social skills, parental acceptance-rejection and peer relationships. *Journal of Instructional Psychology*, 38, 3-4.
27. Harter, S. (1983). Developmental perspectives on the self-system. *Handbook of child psychology*, 4, 275-386.
28. Heckman, J. J., Stixrud, J. & Urzua, S. (2006). The effects of cognitive and noncognitive abilities on labor market outcomes and social behavior. *Journal of Labor Economics*, 24 (3), 411-482.
29. Hrvatska psihološka komora (2004). *Kodeks etike psihološke djelatnosti*. Zagreb.
30. Jelić, M. (2012). Nove spoznaje u istraživanjima samopoštovanja: Konstrukt sigurnosti samopoštovanja. *Društvena istraživanja*, 21 (2), 443-463, <https://doi.org/10.5559/di.21.2.08>
31. Keizer, R., van Lissa, C., Tiemeier, H. & Lucassen, N. (2020). The influence of fathers and mothers equally sharing childcare responsibilities on children's cognitive development from early childhood to school age: An overlooked mechanism in the intergenerational transmission of (dis) advantages? *European Sociological Review*, 36, 1-15, <https://doi.org/10.1093/esr/jcz046>

32. Kernis, M. H. & Goldman, B. M. (2003). Stability and variability in the self-concept and self-esteem. In: Leary, M. R. & Tangney, J. P. (eds.), *Handbook of self and identity*. New York: Guilford Press, 106-127.
33. Kern, M. L. & Friedman, H. S. (2008). Do conscientious individuals live longer? A quantitative review. *Health Psychology, 27* (5), 505-512.
34. Klarin, M. (2002). Dimenzije obiteljskih odnosa kao prediktori vršnjačkim odnosima djece školske dobi. *Društvena istraživanja, 60-61* (4-5), 805-822.
35. Klarin, M. & Đerđa, V. (2014). Roditeljsko ponašanje i problemi u ponašanju kod adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada, 21*(2), 243-262, <https://doi.org/10.3935/ljsr.v21i2.17>
36. Klarin, M. & Šimić Šašić, S. (2009). Neke razlike u obiteljskim interakcijama između adolescenata Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine- Kroskulturalna perspektiva, *Društvena istraživanja, 18* (1-2), 243-261.
37. Lacković Grgin, K. (1994). *Samopoimanje mladih*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
38. Lacković-Grgin, K. (2002). Cooperasmitov upitnik samopoštovanja. U: Lacković-Grgin, K., Proroković, A., Čubela, V. & Penezić, Z. (ur.), *Zbirka psihologijskih skala i upitnika, 3-5*, Zadar: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zadru, 3-5.
39. Lacković-Grgin, K. & Sorić, I. (1997). Korelati prilagodbe studiju tijekom prve godine. *Društvena istraživanja, 4-5* (30-31), 461-475.
40. Maccoby, E. E. (1992). The role of parents in the socialization of children: An historical overview. *Developmental Psychology, 28* (6), 1006-1017.
41. Macuka, I. (2004). Skala percepcije obiteljskih odnosa. Zbirka psihologijskih skala i upitnika. U: Proroković, A., Lacković-Grgin, K., Čubela Adorić, V., Penezić, Z. (ur.), *Zbirka psihologijskih skala i upitnika*. Zadar: Sveučilište u Zadru, 33-37.
42. Macuka, I. (2007). Skala percepcije roditeljskog ponašanja – procjena valjanosti. *Suvremena psihologija, 10* (2), 179-199.
43. Macuka, I. (2012). Osobne i obiteljske odrednice emocionalne regulacije mlađih adolescenata. *Psihologijske teme, 21* (1), 61-82.
44. Macuka, I. (2016). Emocionalni i ponašajni problemi mlađih adolescenata – zastupljenost i rodne razlike. *Ljetopis socijalnog rada, Vol. 23*(1), 65-86. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v23i1.97>
45. Macuka, I. & Jurkin, M. (2014). Odnos sukoba roditelja i psihosocijalnih problema mlađih adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada, 21* (1), 65-84. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v21i1.14>
46. Mlačić, B., Milas, G. & Kratochvil, A. (2007). Adolescent personality and self-esteem – an analysis of self-reports and parental-ratings. *Društvena istraživanja, 16* (1-2).

47. Molnar, I. (2013). *Povezanost samokontrole i školskog uspjeha, zadovoljstva životom i depresivnosti kod osnovnoškolaca*. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.
48. Olson, D. (2011). FACES IV and the circumplex model: Validation Study. *Journal of marital and Family Therapy*, 3 (1), 64-80, <https://doi.org/10.1111/j.17520606.2009.00175.x>
49. Pećnik, N. & Tokić, A. (2011). *Roditelji i djeca na pragu adolescencije: Pogled iz tri kuta, izazovi i podrška*. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
50. Pilarov Barometar (2016). Preuzeto s: <https://www.pilar.hr/2016/07/predstavljanje-pilarov-barometar-hrvatskoga-drustva-2016/> (19.4.2020.)
51. Raboteg-Šarić, Z. & Pećnik, N. (2006). Bračni status, financijske poteškoće i socijalna podrška kako odrednice roditeljske depresivnosti i odgojnih postupaka. *Društvena istraživanja*, 6 (86), 961-985.
52. Reić Ercegovac, I. (2010). Subjektivna dobrobit bračnih partnera prilikom tranzicije u roditeljstvo. *Društvena istraživanja*, 21 (2), 341-361.
53. Rohner, R. P. (1986). *The warmth dimension: Foundations of parental acceptance-rejection theory*. Beverly Hills: Sage Publications.
54. Syngollitou, E. & Daskalou, V. (2004). *Developmental changes of self-concept and affective factor in adolescence*. Thessaloniki: Aristotle University of Thessaloniki.
55. Soenes, B., Vaanstenkiste, M., Luyten, P., Duriez, B. & Goossens, L. (2005). Maladaptive perfectionistic self-representations: The mediational link between psychological control and adjustment. *Personality and Individual Differences*, 38, 487-498.
56. Tafarodi, R. W. & Milne, A. B. (2002). Decomposing global self-esteem. *Journal of Personality*, 70 (4), 443-484, <https://doi.org/10.1111/1467-6494.05017>
57. Tafarodi, R. W., Wild, N. & Ho, C. (2010). Parental authority, nurturance and two-dimensional self-esteem. *Scandinavian Journal of Psychology*, 51, 294-303, <https://doi.org/10.1111/j.1467-9450.2009.00804.x>
58. Uszynska Jarmoc, J. (2007). Self-esteem and different forms of thinking in seven and nine year olds. *Early Child Development and Care*, 177 (4), 337-348, <https://doi.org/10.1080/03004430500504336>

Pia Martinić

Kindergarten Mrvica Supetar

Andrea Brajša Žganec

Institute of Social Sciences Ivo Pilar

THE ROLE OF PARENTAL BEHAVIOUR AND SELF-ESTEEM OF FATHER AND MOTHER ON SELF-ESTEEM AND SELF-CONTROL OF BOYS AND GIRLS

ABSTRACT

The aim of the research was to analyse the connection between parental behaviours and self-esteem of the parents on the self-esteem and self-control of the children. The pupils of the seventh and eighth grade of six primary schools in the area of the city of Zagreb and the city of Split and their parents participated in the research. The children filled out the Coopersmith Self-Esteem Inventory, the Brief Self-Control Scale and the Perception of Parental Behaviour Scale, while the parents filled out the Rosenberg Self-Esteem Scale. Regression analysis was used and it has determined that the parental control is the best predictor for the child's self-esteem. Self-esteem of boys is better predicted by the sets of parental predictors and it is somewhat more connected with the father's self-control, while self-esteem of girls is more connected with the mother's self-control. Self-control of girls is best predicted by the mother's acceptance and control, so that the sets of parental variables, more specifically the mother's variables, are significant only for predicting self-control of girls. The assumption about the greater role of the mother in the development of self-esteem and self-control of children was confirmed, while the assumptions about the gender differentiation in upbringing were confirmed only in the case of the child's self-control, but not in the case of their self-esteem, which shows that there are differences in the direction of transition towards more modern upbringing practices. The results, as well as the existing studies and theoretical assumptions, point out the importance of the parental role as the model for the development of the child's self-esteem and self-control, and the different approaches in the upbringing of boys and girls can be addressed specifically.

Key words: *self-esteem, self-control, parental behavior, gender.*

Međunarodna licenca / International License:
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0.

